

Vándorgyűlés Szegeden

Október 17—18-án Szegeden rendezte a Társaság ezévi második vándorgyűlését. A vándorgyűlésen résztvettek a Társaság Délmagyarországi Csoportjának szegedi és szegedvidéki tagjai, a budapesti vendégek közt a Magyar Írók Szövetségének több tagja, a Nyelv és Irodalomtudományi kar magyar szakos külföldi ösztöndíjas csoportja, irodalomtörténeti kutatók és aspiránsok.

A vándorgyűlés tudományos előadását Baróti Dezső egyetemi tanár, az irodalomtudományok kandidátusa, a Délmagyarországi Csoport elnöke tartotta Csokonai Vitéz Mihályról.

A vándorgyűlés keretében rendezte a Csillag, az Írószövetség folyóirata első vidéki irodalmi estjét. Az irodalmi esten résztvettek: Déry Tibor és Kónya Lajos Kossuth-díjasok, Csóri Sándor, Hubay Miklós, Karinty Ferenc, Kuczka Péter, Sándor András, Tamási Lajos. A műsort Király István Kossuth-díjas irodalomtörténész, a Csillag szerkesztője vezette be. Közreműködött az írókon kívül Palotai Erzs, Török Erzsébet Kossuth-díjas előadóművész és Vásáry Tamás zongoraművész.

A gyűlés második napján került sor a Magyar Irodalomtörténeti Intézetben rendezett József Attila és Radnóti Miklós kiállítás megnyitására és a Délmagyarországi Csoport közgyűlésére. Baróti Dezső a kiállítást megnyitó beszédében hangsúlyozta, hogy az itt összegyűjtött néhány dokumentum csak csírája annak a nagyobb kiállításnak, amely-

nek anyagát hamarosan össze fogják gyűjteni a Délmagyarországi Csoport kutatói.

A Délmagyarországi Csoport közgyűlését Baróti Dezső elnök beszámolója nyitotta meg. Megállapította, hogy a megalakulás óta eltelt másfél évben a Délmagyarországi Csoport még nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. Ennek egyik fő okát az irreális tervezésben látja. A megalakuláskor öt munkacsoport felállítását határozták el, vállalták Juhász Gyula kritikai kiadásának előkészítését, József Attila szegedi, makói és hódmezővásárhelyi kapcsolatainak felkutatását. Mindezek a tervek csak tervek maradtak, a csoportban számottevő munka nem volt, bár az egyetemen és főiskolán dolgozó kutatók eleget tettek egyénileg vállalt kutatási feladataiknak. A csoport szervezett munkájának hiánya egyrészt az egyetemi oktatásban mutatkozó túlterheltségre, másrészt a középiskolákban és általános iskolákban működő tanárok megszervezésének elhanyagolására vezethető vissza.

A közgyűléssel újjáalakuló Délmagyarországi Csoportnak — mondotta Baróti Dezső — feltétlenül vállalnia és teljesítenie kell a helyi hagyományokkal kapcsolatos kutatási feladatokat. Ezek közül a legfontosabbak: a XIX. század második felével foglalkozó munkaközösség tervében Gárdonyi, Mikszáth és Tömörkény szegedi éveinek feldolgozása, a XX. századi munkaközösségben pedig Juhász Gyula, József Attila és Radnóti Miklós életével kapcsolatos kutatások. A beszámolót vita követte.

„A Rákóczi-kor irodalma“ (Vitaülés és kiállítás a Nemzeti Múzeumban.)

November 21-én vitaülést tartott a Társaság a Nemzeti Múzeum dísztermében a Rákóczi-kor irodalma címmel. Esze Tamás előadását, Köpeczi Béla és Klaniczay Tibor hozzászólását e számunk más helyén közöljük. A műsor keretében Árkos Gyula, az Ifjúsági Színház tagja kuruc verseket adott elő, Török Erzsébet énekművésznek kuruc-dalokat énekelt.

A kiállítást november 22-én Bóka László, a Társaság ügyvezető elnöke nyitotta meg. A kiállítás előkészítésében a következők vettek részt. Rendezők: Esze Tamás és Keresztúry Dezső, segédrendezők: Marek Zsuzsa és Nemeskürty István, a rendezőbizottság tagjai: Tolnai Gábor és Klaniczay Tibor (Irodalomtörténeti Társaság), Waldapfel Eszter és Windisch Éva (Országos Széchényi Könyvtár), Maksay Ferenc (Országos Levéltár), Tóth Gyula (Hadtörténeti Levéltár), Mihalik Sándor (Országos Történeti Múzeum), tervezőgrafikus: Illés Árpád.

A kiállításnak jelentős sikere volt, már az első héten 4200-an nézték meg. A budapesti és vidéki gimnáziumok és általános iskolák növendékei csoportosan tekintették meg a kiállítást.

A rendezők: Keresztúry Dezső és Esze Tamás több ízben tartottak szakmai vezetést a pedagógusok és irodalomtörténészek csoportjai számára.

Bóka László megnyitójában a következőket mondta:

»Tehetség nélkül nincs írói nagyság, de az írói nagysághoz nem elegendő a mégoly nagy tehetség sem. Nagy jellem is kell hozzá. A kimondott szónak a megette rejll erkölcsi érték adja meg azt a nemes aranycsengést, melyre a késő századok új idők új dalaihoz szokott füle is hangérzékenyen ügyel, — a tehetség és a jellem aránya szabja meg az írói művek klasszikus harmóniáját, ez ad nekik százados visszhangot. A mi irodalmunk klasszikusai ebben az értelemben

klasszikusok. A végvári vitézség nagy lírikusa, Balassi, csatában esik el, a honvédő hazaszeretet első nagy magyar epikus, Zrínyi, nemcsak buzdít, az ősök példáját idézve, a harcra, hanem maga is a harcok hőse. A nemzeti függetlenség és a világszabadság legnagyobb költője, Petőfi, életét adja eszményeiért, Ady, József Attila nemcsak nagytehetségű költők, hanem megfélemlíthetetlen harcosai is a felismert igazságnak. Még azok is, kiknek nem nyerjük a harc, még azok is megállták a jellem aranypróbáját: az édesszavú, boroskedvű Csokonai a szép szabadságról dalol éneket, a keleti álmok mesevilágának hangját tudó Vörösmarty nem álmodozik, mikor a szabadságért folyik a harc, hanem olyan Harci dalt ír, melynek ritmusába a Marseillaise ritmusa riad, a méla Arany nemcsak a reménykedés korában ír Toldit, hanem a megrendelt óda helyett a Walesi bárdokat alkotja meg s az anekdóta-pattintó Mikszáth népszerűsége árát sem sokalja azért, hogy a Különös házassággal, A Noszty fiú esetével arcába vágjon a papos, uras Magyarországnak. S elsoroljam-e mind a számon kívül maradt nagyokat és kicsinyeket, akik azért büszkeségei irodalmunknak, mert szavuk szép muzsikájában ott csendült a jellem aranya!?

Irodalmunk büszkeségeinek ebbe a sorába kívánkozik II. Rákóczi Ferenc is, aki nemcsak nagyságos fejedelem, de nagyságos méretű író is volt. Ez a kiállítás azt van hivatva megmutatni, hogy a kuruc harcok korának legnagyobb politikusa és hadvezére, korának legnagyobb írója is volt, hogy körötte, mint az irodalom igazi nagyjai körött, eleven szellemi élet gyűrűzött, hogy ihlető hatása a múlt évszázadok során sem ernyed el. A kiállítás tárloi az író, a kultúrpolitikus, az utókort is megihlető Rákóczi képét tárják elénk.

Tud-e, tudhat-e olyat mutatni ez a kiállítás, amit nem tudtunk eddig Rákócziról. Hiszen eddig sem volt titok, hogy Rákóczi kezében nemcsak az országgló pálcá, nemcsak a kard forgott biztosan, hanem az író toll is. Ámde eddig főként a politikai élet elevenjéből kiszakadt, száműzött Rákóczi irodalmi működéséről esett szó, az emlékező, élete számvetését készítő, az irodalmi élet élő kútfejeitől elsodort magános öreg fejedelemről. Ez a kiállítás éppen azt van hivatva megmutatni, hogy az államügyeket intéző, a harcokat irányító Rákóczi is író volt, hogy udvara követ s vezéri sátora előtt a pástot nemcsak generálisok csizmája, s diplomaták csatos cipellője taposta, hanem írók, tudósok, művészek, tanítók saruja is, hogy ahol a zászlaját feltűzte, ott virágozott a szép irodalom, gyümölcsöt termelt a tudomány, zene zendült, színek s formák bomlottak a szemek elé s iskolák épültek, melyekből

az igazság fénye világolt. Rákóczi eleven hatása nemzeti kultúránkra akkor kezdődött, amikor édő falvak rőt lánggal lobogó tüze volt az író lámpása. Ez a kiállítás azt mutatja meg, hogy Rákóczi irodalmi működése és kultúrpolitikai tevékenysége nem a nagyúri dilettáns, nem a vagyonos mecénás kedvtelése volt, hanem a kora problémáira fölértő író belső parancsát követve írt, s művelődéspolitikája politikai céljainak volt tervszerűen, következetesen alkalmazott eszköze. Ez a kiállítás máig ható tanulsággal tanítja, hogy a kultúra nem üvegházi dísznövény, hanem harcban születik és azonnaldísz harci eszközzé válik, hogy a fegyverek zaja közt nem hallgatnak a Múzsák, hanem messzezengető hangon harsogják harci dalukat. Ez a kiállítás általános tanulságával azt tanítja, hogy ahol fellobog a nemzeti függetlenség és a társadalmi szabadság zászlaja, ott az irodalom, a művészet, a tudomány is lángot vet. Amit ez a kiállítás bizonyít, az egybehangzik 1848/49, 1919 történelmi tanúságtételével s azzal a kulturális forradalommal, melynek mi is boldog munkálói lehetünk.

Nem kis tanulsággal szolgál ennek a kiállításnak az a része sem, mely kitekintést nyújt Rákóczi korából az utókorra, napjainkig. Azt bizonyítja, hogy korántsem elegendő megkülönböztetni a haladó hagyományt a visszahúzó, tehernek maradt, kolonc-örökségtől. Még csak az sem elegendő, hogy a haladó hagyományt feltárjuk s megmutatjuk, hogy nagy eleink hogyan harcoltak értünk. A kiállítás perspektivikus része azt bizonyítja, hogy a haladó hagyomány részt vesz a ma harcaiban is, nemcsak emlék és példa, hanem eleven harcostárs s így az ellenség fegyvere őt sem kíméli. Igyekszik ha már el nem fojthatja, meghamisítani, hatását csökkenteni, értelmét félrevinni. Nemcsak a hagyomány harcol értünk, nekünk is harcolnunk kell a hagyomány igaz értelméért. Meg kell mutatnunk, hogy a kincses örökség félkézkezelésű kezén semmivé olvad, az ellenség erejét növeli, meg kell mutatnunk, hogy a mi Rákóczink Kölcsey, Vörösmarty, Petőfi, Ady lantján él és hat tovább s nem a történelemhamisítók, hagyomány-hígtók, harcból tragikus bukást torzítók kezén. Rákóczi történelmi nagyságának titka az volt, hogy a nemzeti függetlenség és a társadalmi haladás követelményét össze tudta kötni, hogy harcát a közép- és kisnemességre és a szegényparasztságra bízta, tehát a nemzet többségére számítva politizált, hogy nagy céljaiért mindent latba vetett, vagyonát, egyéni boldogságát, nagy tehetségét. Nekünk nem kell az a Rákóczi, akinek zászlajáról a pátria, a haza neve mellől a libertas, a szabadság szent neve hiányzik, nekünk nem kell az a nagyúri cico-más nagyságos fejedelem, akinek történelmi

képéről hiányzik Esze Tamás és a meztelábás jobbágyok serege, mi nemcsak a francia udvarban is kifénylő szellemű Rákóczi hercegre vagyunk méltán büszkék, hanem arra a megtörhetetlen jellemű, deres szakállú száműzöttre, akit Mikes hűséges szeme örökített meg s akinek neve mindig harci jelszó volt, valahányszor rabsorsunkban kigyúlt a forradalmi harc tüze.

Nem látványos-mutatós kiállítást tárunk dolgozó népünk elé. Ez a néhány szerény tárló nem kápráztatja el a múzeumlátogatót, hanem arra készíti, hogy hajoljon fölé s avult írásközből, foszlado lapú ódon könyvek-ből olvassa ki a Rákóczi-kor eleddig legkevesebb méltánylásban részesült tanítását. Vonzó feladat s aki elindul e tárlók során, megéri majd a magyar műveltség forradalmi fejlődésének magávalragadó sodrát. A kiállítás kézen vezeti a látogatót, s talán eszébe sem jut, hogy ami így egyszerűen s fejlődésében tárul elé, milyen aprólékos kutatómunka eredménye. Szinte egyenként kellene méltatnunk mindenkit, aki ennek a kiállításnak rendezésében részt vett, tudósokat, múzeológusokat, levéltárosokat, tervezőket, grafikusokat, technikai segédőket. Mindőjüket köszönet illeti, de hadd szóljunk most névszerint csupán a kiállítás

éldozatos munkájának vezérkaráról, Esze Tamásról, Keresztury Dezsőről, és Waldapfel Eszterről, kik közül Esze Tamás — nomen est omen — egy emberöltőt töltött a Rákóczi-kor irodalmi emlékeinek felkutatásával, tudományos értékelésével, feltárásával s akinek köszönhető, hogy ez a kiállítás nemcsak az eddig tudottak szemléltető összegezése, hanem tudományos esemény is, mert olyan adalékokkal gazdagítja tudásunkat, melyek eddig a tudomány számára sem voltak ismertek. S hadd említsük meg a segédrendezők közül Marek Zsuzsát, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Nyelv- és Irodalomtudományi Karának kitűnő hallgatóját, aki tanulmányai és mozgalmi munkája közben már aktív részese volt e kiállítás munkájának. A tudósok között már ott áll a diák, a jelen sarkában ott a jövő. Így méltó ez ehhez a kiállításához, melynek nagy központi történeti alakjai mellett ott állnak azok a hajdanvaló íródeákok is, kik az iskolát odahagyva táborba szálltak s kiknek nótái akkor is zengtek s szájról-szájra adták a nagy harc emlékét, mikor lehanyatlott a zászló s eltört a kard, s máglyán égett a könyv.

A jövődöt nem lehet megölni.»

Vita a XX. század íróinak új kiadásáról

A Kiadói Tanács felkérésére a XX. századi munkaközösség november 26-án szűkebb-körű megbeszélést tartott annak eldöntésére, hogy mely műveket kell megjelentetni a korszaknak azoktól az íróitól, akiknek alapos marxista értékelése még nem készült el. Szabolcsi Miklós rövid bevezetője után élénk vita indult, amelyben Devecseri Gábor, Pándi Pál, Komlós Aladár, Czine Mihály, Bokor László és mások vettek részt. A vita a következő művek új kiadásáról folyt:

Bródy Sándor válogatott novellái, Bródy Sándor: A nap lovagja, Bródy Sándor: Dada, Molnár Ferenc válogatott karcolatai és novellái, Ambrus Zoltán: Berzsényi dinasztia, Oláh Gábor: Heten vagyunk, Somlyó Zoltán: Nyitott-könyv, Szomor Dezső: Párisi regény, Cholnoky Viktor válogatott novellái, Szini Gyula válogatott novellái, Csáth Géza: válogatott novellái, Török Gyula: Porban, Török Gyula: Zöldköves gyűrű, Szép Ernő válogatott versei és novellái, Juhász Gyula összes versei, Tóth Árpád összes versei és műfordításai, válogatott prózai írásai, Balázs Béla válogatott művei, Barta Lajos válogatott művei, Babits Mihály összes versei, Babits Mihály: Kártyavár, Babits Mihály: Halál fiai, Kosztolányi Dezső válogatott versei, Kosztolányi Dezső válogatott novellái, Kosztolányi Dezső:

Édes Anna, Kosztolányi Dezső: Pacsirta, Kosztolányi Dezső: Aranyársarkány, Kosztolányi Dezső válogatott irodalmi tanulmányai, Kosztolányi Dezső: Erős várunk a nyelv, Karinthy Frigyes: Tanár úr kérem!, Karinthy Frigyes: Így írtok ti!, Karinthy Frigyes: Utazás a koponyám körül, Karinthy Frigyes válogatott novellái, Karinthy Frigyes válogatott karcolatai, Krúdy Gyula válogatott novellái, Krúdy Gyula: A vörös postakocsi, Krúdy Gyula: Szindbád, Krúdy Gyula: Rezeda Kázmér, Nagy Lajos: Kiskunhalom, Tersánszky J. Jenő: Kakuk Marci, Tersánszky J. Jenő: Legenda a nyúlparikásról, Gelléri Andor Endre válogatott novellái, Papp Károly válogatott novellái, Hunyady Sándor válogatott novellái, Hunyady Sándor: Családi album, Szabó Dezső válogatott irodalmi tanulmányai, válogatás Szabó Dezső kisebb prózai munkáiból, Tamási Áron: Ábel a rengetegben, Tamási Áron válogatott novellái, Kassák Lajos: Egy ember élete I—III., Schöpflin Aladár válogatott irodalmi tanulmányai, Böllöni György: Az igazi Ady, Heltai Jenő válogatott versei, Heltai Jenő válogatott novellái, Heltai Jenő: Family Hotel, Heltai Jenő: Néma Levente, Németh László: Bűn, Németh László: Iszony, Szabó Pál: Emberek, Veres Péter: Számadás, Veres Péter: Falusi krónika, Darvas